

Από την «κοινωνία του θεάματος» στον «πολιτισμό της εικόνας»

/ Πεμπουσία

Image not found or type unknown

Η «ηθική» της εικόνας, διαμορφώνοντας συνειδήσεις και συμπεριφορές, επηρεάζει και κατευθύνει ανθρώπους και λαούς.

Είναι γνωστή η κριτική που έχει ασκηθεί κατά καιρούς στην λεγόμενη «κοινωνία του θεάματος», στο πολυπληθές τμήμα των παλαιότερων (λ.χ. της ρωμαϊκής κοινωνίας) αλλά και των συγχρόνων (λ.χ. της κοινωνίας των Μ.Μ.Ε.) κοινωνιών που ικανοποιείται από το θέαμα. Δυστυχώς τις περισσότερες φορές το θέαμα χαρακτηρίζεται από πράξεις υποβιβασμού, φανερού η συγκεκαλυμμένου, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επειδή γίνεται λόγος για τον «πολιτισμό της εικόνας», στην σημερινή κατάθεση θα διατυπώσω ορισμένες παρατηρήσεις πάνω σ' αυτήν την νέα κυρίαρχη αντίληψη, τάση και πρακτική συμπεριφορά.

Κατ' αρχάς, οριζόμενη η σημερινή εικόνα δεν έχει σχέση με την ζωγραφική,

θρησκευτική η κοσμική, τέχνη. Παρά το γεγονός ότι η σημερινή εικόνα είναι εν πολλοίς αποτέλεσμα τεχνικών διαδικασιών, αποτελεί μία ιδιόζουσα μορφή «τέχνης» και ίσως έχει ορισμένη αισθητική αξία, ως δημιουργία του ανθρώπου. Εάν, όμως, η χρήση της τεχνικής στην εικόνα φθάνει στην παραποίηση της αληθινής πραγματικότητας, τότε η εικόνα καθίσταται ισχυρό «όπλο» στα χέρια των εξουσιαζόντων ή των επιδιωκόντων να καταλάβουν την εξουσία. Επίσης στην περίπτωση αυτή, η εικόνα χρησιμοποιείται, αφού έχει υποστεί τεχνική επεξεργασία, και από τους ασχολούμενους με την «ενημέρωση» των πολιτών (μέσω της τηλεόρασης ή μέσω του διαδικτύου), και μάλιστα εν ονόματι της αλήθειας. Από τα αναφερθέντα παραδείγματα είναι προφανές ότι η «ηθική» της εικόνας, διαμορφώνοντας συνειδήσεις και συμπεριφορές, επηρεάζει και κατευθύνει ανθρώπους και λαούς. Άρα η σημερινή εικόνα έχει ένα ευρύτατα πολιτικό και κοινωνικό προσανατολισμό.

Εξ άλλου, ο συγκροτηθείς «πολιτισμός της εικόνας» έχει απομακρύνει τον «πολιτισμό του λόγου». Έτσι ο λόγος, νοούμενος ως ομιλία, συνομιλία, διαλεκτική αλλά και ως λογική δύναμη, ατροφεί λόγω της κυριαρχίας της εικόνας. Μάλιστα η γνωστή διατύπωση «μία εικόνα, χίλιες λέξεις» ερμηνεύεται κακώς, όταν ο λόγος και η λογική αντικαθίστανται δια της εικόνας και κυρίως από ανθρώπους που δεν διαθέτουν μία ικανοποιητική γνωστική συγκρότηση αλλά και κριτική ωριμότητα.

Αυτό διαπιστώνεται εύκολα στους συγχρόνους νέους που αδυνατούν να σκεφθούν δια της λογικής διαδικασίας και να καταλήξουν σε ασφαλή συμπεράσματα. Είναι ευνόητο ότι η σκέψη των συγχρόνων νέων είναι εικονοκεντρική και όχι λογοκεντρική. Αλλά, για την αλήθεια, η ευθύνη ανήκει και σε εκείνους που προετοιμάζουν τους νέους να εισέλθουν στην σκληρή κοινωνική πραγματικότητα (λ.χ. η «παιδαγωγική της εικόνας» στα σχολικά εγχειρίδια είναι σε πολλές περιπτώσεις καταστροφική). Εδώ, λοιπόν, διακρίνεται ο παιδαγωγικός ρόλος της εικόνας που οδηγεί στην συγκρότηση της «κοινωνίας της πληροφορίας» και όχι της «κοινωνίας της γνώσεως».

Νομίζω ότι ο πολιτικός-κοινωνικός αλλά και παιδαγωγικός χαρακτήρας της σημερινής εικόνας, παρά τις διαβεβαιώσεις περί του αντιθέτου, δεν αποτελεί μία ιδιαίτερη πολιτιστική κατάκτηση. Δεν συνιστά, δηλαδή, μία ad hoc πολιτιστική δημιουργία αλλά περισσότερο ένα τρόπο, βοηθούμενο από τις δυνατότητες της τεχνολογίας, συγκροτήσεως μιας κοινωνίας χωρίς γνώση, κρίση και συγκεκριμένο προσανατολισμό. Εάν οι νέοι άνθρωποι επιθυμούν να διαμορφώσουν μία καλύτερη κοινωνία από τις προηγούμενες, αυτό θα το επιτύχουν βασιζόμενοι σε αληθείς (ή και σε ψευδείς, κατά μία έννοια) αλλά όχι σε εικονικές προκείμενες.

(Το άρθρο είχε δημοσιευθεί στην «Ευθυνη», τ. 433, 2008, σσ. 42-43)